

VĚDECKÉ SPISY VYSOKÉHO UČENÍ TECHNICKÉHO V BRNĚ

Edice PhD Thesis, sv. 734

ISSN 1213-4198

thesis IS

Ing. Petra Nováková

**Veřejné prostory
historického jádra Brna - náměstí**

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
FAKULTA ARCHITEKTURY
ÚSTAV NAVRHOVÁNÍ III.

Ing. Petra Nováková

**VEŘEJNÉ PROSTORY HISTORICKÉHO JÁDRA
BRNA-NÁMĚSTÍ**

**PUBLIC SPACES OF THE HISTORIC CITY CENTER
OF BRNO-SQUARES**

Zkrácená verze Ph.D. Thesis

Obor: Architektura
Vedoucí práce: prof. Ing. arch. Petr Pelčák
Oponenti: doc. Ing. arch. Irena Fialová – FA ČVUT Brně
Ing. arch. Viktor Rudiš – Jaselská 21, Brno
PhDr. Petr Kroupa – NPU Brno, nám. Svobody 8
Datum obhajoby: 13. prosince 2013

Klíčová slova:

Veřejný prostor, městský interiér, historické jádro, náměstí, regionální metropole, srovnávací studie, identifikátor, magnet, funkce, urbanistické typy náměstí, hlavní náměstí, tržiště, náměstí s volně stojící dominantou, náměstí podmíněné dominantou, dopravní náměstí, obytnost.

Keywords

Public space, urban design, historic city center, square, the capital city of a region, comparative studies, symbol of an identification, magnet, functional use, urban types of squares – urban pattern, the main square, the vegetable market, the square form around a central dominant – church square, the square directed by a dominant, the traffic square, square use

Místo uložení:

Knihovna Fakulty architektury
Poříčí 273/5
Brno 63900

OBSAH

OBSAH.....	3
1 ÚVOD.....	5
2 CÍL PRÁCE.....	5
3 METODY ZKOUMÁNÍ A POSTUPY ZPRACOVÁNÍ DIZERTAČNÍ PRÁCE	6
4 ANALÝZA ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	6
4.1 Úvod do problematiky	6
4.2 Vymezení základních pojmů.....	7
4.2.1 <i>Veřejný prostor versus veřejné prostranství</i>	7
4.2.2 <i>Náměstí</i>	7
4.2.3 <i>Přehled teoretických východisek</i>	8
5 VLASTNÍ VÝSLEDKY PRÁCE	8
5.1 Vývoj urbánní struktury města brna a jeho veřejných prostorů.....	8
5.2 Výběr zkoumaných náměstí.....	8
5.2.1 <i>Klasifikace historických náměstí města Brna</i>	9
5.2.2 <i>Kritéria hodnocení</i>	10
5.3 Srovnávací studie	11
5.3.1 <i>Hlavní náměstí</i>	11
5.3.2 <i>„Tržiště“ - obchodní náměstí</i>	14
5.3.3 <i>Náměstí podmíněné dominantou, která je součástí okolní zástavby</i>	15
5.3.4 <i>Náměstí s volně stojící dominantou (kostelní, hřbitovní náměstí)</i>	17
5.3.5 <i>Dopravní náměstí</i>	18
6 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ	20
6.1 Sumarizace výsledků – identifikátor a magnet	20
6.2 Tvorba městského interiéru – podmínky obytnosti náměstí	22
7 ZÁVĚR.....	28
8 PŘÍNOS PRÁCE	29
9 POUŽITÉ ZDROJE.....	29
10 PROFESNÍ ŽIVOTOPIS	30
11 SEZNAM VLASTNÍCH PRACÍ	31
ABSTRAKT	32

1 ÚVOD

Každý tvůrce podílející se na formování veřejného prostoru se v předcházejících obdobích musel zabývat otázkou zásahu do historického prostředí. Problémem vstupování do autentické lokality. Formulováním nových vizí. Lze vůbec do prostoru, jehož podoba je historická, vnést potřeby současnosti? Jak pracovat s historickým prostorem náměstí, zachovat jeho hodnoty a podtrhnout jeho kvality? Pochopení dynamiky utváření místa, dějinných událostí a zvrátů, tvarových i funkčních změn, představuje klíčový moment pro navázání komunikace mezi historickým odkazem a požadavky současnosti a má vliv na utváření celkového obrazu městského prostředí a života v něm.

2 CÍL PRÁCE

Vývoj historického prostoru lze přirovnat k principu používání palimpsestů, středověkých pergamenových svitků, které byly pro vysokou hodnotu materiálu několikrát vyškrabávány a znovu přepisovány. Nikdy však nedošlo k dokonalému odstranění původních textů, dříve než bylo přistoupeno k novému zápisu. Stálým přepisováním se jednotlivé obsahy vzájemně překrývaly. Vrstvily se na sebe. Tento princip pak můžeme vysledovat i v historickém prostoru, který je také stále znova přepisován a překrýván novými vrstvami. Každá vrstva zanechává svou stopu, která formuje nový návrh, navazující na původní kontext místa. Tyto odkazy jsou součástí každého místa a přispívají k jeho identitě.

Dizertační práce se zabývá výzkumem náměstí historického jádra města Brna. Cílem práce je sledovat a graficky zpracovat historický vývoj urbánní textury města Brna s ohledem na vznik, změny tvaru a funkce náměstí a následně vytvořit klasifikaci urbanistických typů brněnských náměstí. Dále potom na základě zpracovaných půdorysných grafických schémat a historických materiálů zkoumat vzájemný vztah tvaru, funkce a umístění děl tzv. drobné architektury a sochařství.

Pro účely dizertační práce jsou zvolena historická náměstí vnitřního města Brna, a to náměstí nacházející se na území bývalého středověkého jádra sevřeného hradbami. Jde o náměstí Svobody, Zelný trh, Dominikánské náměstí, Jakubské náměstí, Kapucínské náměstí a Šilingrovo náměstí. Všechna tato náměstí se významnou měrou podílejí na celkovém fungování a atraktivitě centrální části města. Vybraná náměstí města Brna jsou podrobena dílčím analýzám, a to z hlediska historického, urbanistického, prostorového, dopravně-provozního a funkčního. Pozorovány jsou historické i soudobé prvky parteru: výtvarné dílo, dlažba, mobiliář, veřejné osvětlení a vegetace. V neposlední řadě jejich historický vývoj. Získané charakteristiky jsou dále konfrontovány s vybranými evropskými městy a jejich náměstími.

Město Brno jako centrum mezoregionu má významné postavení ve struktuře osídlení. Tento fakt se stal jedním z klíčových aspektů pro výběr referenčních příkladů evropských měst a jejich náměstí. Volba měst na regionální úrovni je podpořena současnou politikou rozvoje území.¹ Zkoumána jsou především rakouská města s ohledem na společný historický vývoj, klimatické podmínky a reálnou dostupnost (provedení vlastního terénního šetření) vybraných referenčních příkladů. Jejich náměstí, ekvivalentně zvolená na základě vytvořené klasifikace, musí nést obdobné znaky, význam a status v rámci města. Pomocí srovnávací studie jsou zjišťovány funkční, prostorové a kompoziční vztahy a vzájemné vazby v prostoru. Závěrem jsou definovány aspekty podílející se na obytnosti a identifikaci náměstí.

Dizertační práce obsahuje dvě části, textovou a grafickou (přílohy). V grafické části jsou prezentována půdorysná schémata vybraných náměstí. Situace dokumentuje historické proměny prostoru, současný stav náměstí, umístění prvků drobné architektury, popř. uměleckých děl, a jejich tvarovou a kompoziční transformaci.

---

¹ Světové, evropské i národní dokumenty a strategie územního rozvoje jsou založeny na politice rozvoje regionů.

Očekávané výsledky

- Klasifikace brněnských náměstí na základě historického vývoje, architektonicko-estetických kvalit a funkčních hledisek. Stanovení jejich základních urbanistických typů.
- Zachycení klíčových vývojových etap náměstí v jejich půdorysné podobě.
- Srovnávací studie evropských regionálních metropolí, resp. jejich náměstí s náměstími města Brna na základě stanovené klasifikace.
- Pokusit se nastínit a nalézt priority či podmínky a zákonitosti, podílející se na „obytnosti“ evropských veřejných prostorů–náměstí, a využít těchto poznatků ke zvýšení atraktivity náměstí ve městě Brně.

3 METODY ZKOUMÁNÍ A POSTUPY ZPRACOVÁNÍ DIZERTAČNÍ PRÁCE

Metodika dizertační práce vychází ze standardních metod vědeckého zkoumání, využívaných v oblasti společenských, technických i přírodních věd. Základním metodickým rámcem výzkumu je kombinace empirické metody vědeckého pozorování (sběr dat a jejich analýza) a teoretického přístupu vědecké syntézy.

Cílem práce je nalezení zákonitostí na základě urbanistické textury (tvar, forma náměstí, prvky drobné architektury atp.) a definování klíčových momentů, formujících daná prostředí a naplňujících jejich prvořadě funkce. Poznatky získané z pozorování a sběru empirických dat v konkrétních městech budou v průběhu celé práce posuzovány a analyzovány interaktivně s teoretickými poznatky z vybrané problematiky.

Hierarchie předmětu zkoumání:

MĚSTO BRNO

└─> REGIONÁLNÍ METROPOLE

└─> HISTORICKÉ JÁDRO MĚSTA

└─> VEŘEJNÝ PROSTOR

└─> NÁMĚSTÍ

4 ANALÝZA ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

4.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Tradiční využívání veřejných prostranství k pohybu pěších, odpočinku, sociálním interakcím, obchodování, řemeslu, společenským akcím a kulturnímu dění je po druhé světové válce stále více vytlačováno z městských center. Nástup komunistického režimu, zabírající shromažďování a veřejnému životu vůbec, dokončil započaté tendence vedoucí k vylidňování veřejných prostranství v centrálních zónách našich měst. Prázdný prostor byl zaplňován novými funkcemi a v nemalé míře především statickou automobilovou dopravou. Nastala výrazná změna v chápání

veřejného prostoru, která vedla k degradaci architektonických hodnot uličního parteru a historických náměstí.

4.2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

4.2.1 Veřejný prostor versus veřejné prostranství

Pojem *veřejný prostor* není v České republice v současném pojetí zcela přesně definován a popsán.² Pro potřeby dizertační práce je pojem veřejný prostor a veřejné prostranství chápán jako synonymní výraz.

Pojem veřejné prostranství je definován např. v zákoně č. 128/2000 Sb. Veřejným prostranstvím se podle Zákona o obcích rozumí: *všechna náměstí, ulice, tržišťe, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.*³ Také zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu užívá termín „veřejné prostranství“.⁴

Pojem veřejné prostranství je dále ukotven ve vyhláškách jednotlivých měst. Veřejná prostranství jsou zde charakterizována jako místa sloužící veřejnému užívání bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru. Vyhláška města Brna č. 6/1998 definuje veřejný prostor takto: *„Veřejným prostranstvím jsou podle této vyhlášky všechna náměstí, silnice, ulice, místní komunikace, chodníky, tržišťe, parky, průchody, podchody, nadchody, loubí, pasáže atp. Pod pojmem veřejné prostranství se rozumí nejenom pozemky, které jsou ve vlastnictví či správě státu, města, městské části, ale i pozemky ostatních vlastníků, jsou-li veřejně přístupné.“*⁵

4.2.2 Náměstí

Náměstí je jednou z forem veřejného prostranství. Náměstí je plochou s volným středem, obklopenou významnými budovami, které prostor uzavírají. Uzavřenost prostoru je nezbytnou vlastností náměstí.⁶

Náměstí je jeden z rozhodujících článků města, slouží převážně ke shromažďování lidí a má proto svým výrazem uvedený účel zdůrazňovat, tj. má působit dojem koncentrovanosti.⁷ Náměstí je podle Slovníku spisovné češtiny charakterizováno jako volný městský prostor vymezený domy.⁸ Náměstí mají svůj charakteristický ráz, který je dán především *„optickým vymezením (objekty, zelení, ale třeba i vodní plochou), orientací, tvarem, velikostí, přístupy, příčným profilem, úpravou povrchu a vybavením.“*⁹

Náměstí je nejdůležitějším a nejkonstantnějším městotvorným prvkem a veřejným prostorem, který představuje ústřední bod celého městského útvaru.¹⁰

² ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra. *Veřejné prostory v územně plánovacím procesu*. Brno 2003.

³ Zákon ČR č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů. Paragraf 34.

⁴ Vyhláška č. 501/2006 Sb. tohoto zákona o obecných požadavcích na využívání území stanovuje jako obecný požadavek tvorbu a ochranu bezpečně přístupných veřejných prostranství v zastavěném území a v zastavitelných plochách: *„Plochy veřejných prostranství zahrnují zpravidla stávající a navrhované pozemky jednotlivých druhů veřejných prostranství a další pozemky související dopravní a technické infrastruktury a občanského vybavení, sloučitelé s účelem veřejných prostranství“.*

⁵ Vyhláška města Brna č. 6/1998. Článek 11. Oficiální prezentace města Brna [online]. Magistrát města Brna, Odbor městské informatiky, 2011-05-25 [cit. 2011-05-30].

⁶ SITTE, Camillo. *Stavba měst podle uměleckých zásad*. Praha 1995, s. 31-36.

⁷ ŠILHÁNKOVÁ, V. *Veřejné prostory v územně plánovacím procesu*. Brno 2003, s. 10.

⁸ Tamtéž, s. 10.

⁹ Tamtéž, s. 10-11.

¹⁰ HRŮZA, Jiří. *Budoucnost měst*. Praha 1962.

4.2.3 Přehled teoretických východisek

Přehled teoretických východisek představuje základ pro posuzování náměstí v centrálních zónách historických měst. Byly vybrány osobnosti z řad architektů, urbanistů a sociologů, které svými postoji v rovině teoretické i tvůrčí výrazně přispěly k problematice hodnocení veřejného prostoru, a to: Christian Norberg Schulz (1926 – 2000), Camillo Sitte (1843 – 1903), Paul Zucker (1888-1971), Kevin Lynch (1918 – 1984), Christopher Alexandr (*1936), Jane Jacobs (1916 – 2006), William H. Whyte (1917-1999), Lyn H. Lofland (*1936), Jan Gehl (*1936), a z českého prostředí Adolf Liebscher (1887-1965), Miroslav Baše (1933 – 2008), Jan Jehlík (*1959) a Pavel Hnilička (*1975). Jejich stanoviska a názory jsou podnětnými prameny pro vlastní vypracování dizertační práce.

5 VLASTNÍ VÝSLEDKY PRÁCE

Brno je druhé největší město České republiky a je historickým, obchodním, kulturním a průmyslovým centrem Moravy. Dnešní administrativně správní území města má rozlohu 230 km², na které žije 378 965 obyvatel.¹¹ Podle zákona o obcích č. 128/2000 Sb. je Brno statutárním městem a člení se na 29 městských částí. V Brně je nejstarší a nejrozsáhlejší peší zóna v České republice.

Historické centrum města je evidováno od roku 1989 jako území Městské památkové rezervace Brno nařízením vlády č. 54/1989 Sb. Vybraná část historického jádra města s dochovanými budovami a prvky drobné architektury (městské infrastruktury) je na základě uměleckohistorického průzkumu chráněna podle zákona č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách.

5.1 VÝVOJ URBÁNNÍ STRUKTURY MĚSTA BRNA A JEHO VEŘEJNÝCH PROSTORŮ

Město Brno patří mezi města organicky rostlá. Na formování městského půdorysu měla vliv topografie terénu, strategie umístění na trase obchodních cest, způsob výroby a v neposlední řadě otázka obranného systému.

Středověké město Brno, sevřené okruhem hradeb, si dlouhá staletí udržovalo svůj řemeslnicko-obchodnický ráz. Uzavřenost města neumožňovala další růst a i počet obyvatel byl celkem nízký. Sídlní útvar se tak omezoval striktně na prostor uvnitř hradeb a nejbližší okolí města. Venkovské osídlení či malé zemědělské vesnice v jeho okolí byly samostatné a k městu nepatřily. Mnohé začaly vznikat až koncem 18. a v 19. století přílivem obyvatel z českého venkova.

Období let 1848 – 1918 bylo pro urbanistický vývoj města Brna a proměn jeho centrální zóny stěžejní. Tak jako v ostatních evropských městech byly strženy pevnostní hradby a byla nově řešena jejich zástavba společně s okružní třídou po vzoru vídeňské Ringstrasse. Výrazné proměny se dočkalo i brněnské vnitřní město, jež proměnila asanace probíhající od roku 1896. Byly zbořeny tři čtvrtiny z původního počtu 430 domů v historickém jádru města, bez ohledu na jejich historicko-uměleckou hodnotu.¹² V roce 1899 došlo k proražení ulice Rašínovy spojující náměstí Svobody s Moravským náměstím. Tyto zásahy změnily mnohá veřejná prostranství, zejména náměstí, zásadním způsobem.

5.2 VÝBĚR ZKOUMANÝCH NÁMĚSTÍ

Ve městě Brně můžeme nalézt šest historických náměstí, tj. veřejných prostranství vnitřního města, která se formovala a vyvíjela společně s městem samotným. S růstem města,

¹¹ Český statistický úřad [online], 2012-10-01. [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: http://notes.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/cr_vybranych_ukazatelu_brno_mesto

¹² Srov. ZATLOUKAL, Pavel. *Brněnská okružní třída*. Brno 1997.

ekonomickými i politickými změnami se transformovala také jeho náměstí. Hovoříme o náměstí Svobody, Zelném trhu, Dominikánském náměstí, Jakubském náměstí, Kapucínském náměstí a Šilingrově náměstí. Pouze tato náměstí mohou exaktně vypovídat o vývoji a postupném utváření veřejných prostranství města Brna od jeho počátků až po současnost.

Ústřední část dizertační práce se zabývá výzkumem vybraných brněnských náměstí, která jsou podrobena dílčím analýzám. Pro pochopení vývoje jednotlivých náměstí je stěžejní urbanisticko - prostorová analýza (strukturálně významné objekty), která je zároveň textovým doprovodem grafických půdorysných schémat umístěných v příloze dizertační práce.

5.2.1 Klasifikace historických náměstí města Brna

Následující klasifikace vymezuje základní typy náměstí a vypovídá jak o jejich primární funkci, potažmo významu, tak o architektonicko-výtvarných kvalitách, podílejících se na formování daného prostoru:

1. Hlavní náměstí. Převažuje funkce společenská a reprezentační (náměstí Svobody).

Hovoříme-li o náměstí společenském a reprezentačním, jedná se o volný prostor, který je schopný pojmut větší množství shromážděných lidí, a proto je dimenzován pro celoměstsky významné události. Zároveň se jedná o hlavní veřejný prostor v centrální části města, resp. celého regionu. Označení „hlavní“ náměstí charakterizuje význam a postavení prostoru v rámci urbanizovaného sídla. Jde o první náměstí a hlavní komunikační uzel (doprava, obchod, komunikace) historického jádra města. Toto veřejné prostranství obklopují esteticky či historicky významné stavby, kdy jedna či více staveb upoutává pozornost a graduje prostor.

2. „Tržiště“ - obchodní náměstí. Primární je funkce trhu, architektonická dominanta není stěžejní, avšak architektonický akcent prostor umocňuje (Zelný trh).

Obchodní náměstí je veřejný prostor s převažující funkcí trhu, který je charakteristický specifickými požadavky na vybavenost prostoru, tj. mobilní prodejní stánky, zdroj pitné vody, specifická obsluha náměstí apod. Prostor je podřízen této funkci. Pokud se ve středu náměstí nachází dominantní prvek drobné architektury, prostor tržiště se koncentricky rozvíjí kolem něho.

3. Náměstí podmíněně dominantou, která je součástí okolní zástavby. Přebíhá shromažďovací funkce (Dominikánské náměstí – radniční náměstí, Kapucínské náměstí – klášterní náměstí s kostelem).

Shromažďovací funkce náměstí úzce souvisí s dominantním postavením významné stavby a jejím účelem: správním (radnice) nebo duchovním (kostel s klášterem). Stavba samotná podmiňuje shromažďovací funkci. Bez této stavby by veřejný prostor ztratil na významu. Vždy jedna strana náměstí je významově silnější, a to jak z hlediska architektonického, estetického, společenského, tak i funkčního.

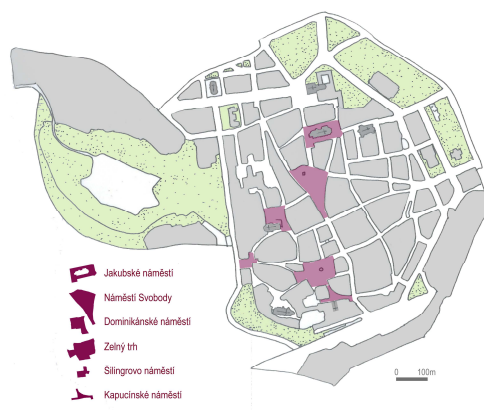
4. Náměstí s volně stojící dominantou. Převažuje rekreační a oddechová funkce (Jakubské náměstí – kostelní či hřbitovní náměstí).

Jde o náměstí s centrální dominantou kostela, který tvoří urbanistický i kompoziční střed prostoru. Původní existence hřbitova má dopad na současné vnímání prostoru, které je užíváno k odpočinku a relaxaci. Přítomnost kostela vytváří esteticky kvalitní prostředí a klidnou atmosféru pro trávení volného času. Vertikální dimenze prostoru má vliv nejen na své blízké okolí, ale promítá se také do dálkového obrazu města.

5. Dopravní náměstí. Primární je funkce dopravní, která představuje bariéru pro vznik a rozvoj dalších funkcí (Šilingrovo náměstí).

Využití a charakter dopravního náměstí silně determinuje přítomnost dopravně přetěžované tepny, křižovatky či dopravního uzlu, společného pro všechny formy městské dopravy. Preference dopravy staví pasanta do nevýhodné pozice, což generuje intenzivnější požadavky na využívání prostoru, tj. vyšší nároky na komfort prostředí - přístřešky, mobiliář, zeleň, prostupnost území apod. Z hygienického hlediska jde o prostředí nevhodné pro delší pobyt (prach, hluk, smog).

Výše zmíněná kategorizace se snaží nalézt dominantní funkci prostoru, determinující charakter náměstí, a stanovit tak kritéria pro výběr zahraničních referenčních příkladů veřejných prostorů-náměstí.

Obr. 1 - Náměstí a jejich tvar, k.ú. Město Brno. Katastrální mapa z roku 2007. Kresba autor.

5.2.2 Kritéria hodnocení

Cílem práce je nalézt podmínky a zákonitosti podílející se na obytnosti veřejných prostorů-náměstí. Tyto podmínky by měly vycházet z osobitého charakteru náměstí. U každého typu náměstí budou stanoveny priority, resp. hodnotící kritéria, která by mohla lépe definovat daný urbánní prostor a zodpovědět otázky: jaké jsou estetické kvality náměstí, jaké prvky se podílejí na atraktivitě náměstí, jak jsou využívány a jak působí či ovlivňují své okolí.

Kritéria hodnocení:

- IDENTIFIKÁTOR - charakteristický prvek náměstí, symbol místa, identifikace návštěvníka s místem
- MAGNET - přitahuje pozornost, je důvodem, proč náměstí opětovně navštívit (funkce a náplň prostoru)

Kritéria hodnocení budou dále členěna:

<u>Identifikátor</u>	<u>Magnet</u>
- historický hlavní	- historický hlavní
- historický vedlejší	- historický vedlejší
- současný hlavní	- současný hlavní
- současný vedlejší	- současný vedlejší

Označení *historický* vymezuje časový úsek mezi dobou vzniku náměstí a přelomem 19. a 20. století, kdy došlo k nejzásadnějším změnám. Současné období je vztaheno na 20. a 21. století.

V některých případech je obtížné stanovit, který identifikátor nebo magnet je hlavní, a který vedlejší. Proto má přednost prvek, který měl na prostor v dlouhodobějším horizontu větší vliv, tzn. setrval na náměstí delší dobu anebo je významově nadřazenější.

5.3 SROVNÁVACÍ STUDIE

Následující stať se zaměřuje na hodnocení veřejných prostorů vybraných regionálních metropolí, které svým charakterem odpovídají zvoleným typům brněnských náměstí. Byla vybrána města Graz, Linz, Klagenfurt a Salzburg. Ostatní regionální metropole budou zmíněny s ohledem na jasnější interpretaci výsledků.

Tab. 1 – Sumarizační údaje regionálních metropolí. Podle Urban Audit.

<i>Regionální metropole</i>	<i>Oblast</i>	<i>Nadmoř.v. (m.n.m.)</i>	<i>Počet ob. (v tis.)</i>	<i>Hustota zalidnění (ob/km²)</i>
Brno	Morava	190 – 425	370	1 760
Graz	Štýrsko	350	222	2 632
Salzburk	Salzburg	453	145	2 445
Linz	Horní Rakousko	256	112	1 967
Klagenfurt	Korutany	443	90	769

5.3.1 Hlavní náměstí

Náměstí Svobody představuje, díky svému dominantnímu postavení ve struktuře statutárního města, regionálně významné městské centrum. Původní tržní charakter náměstí zanikl v důsledku vzrůstající prestiže lokality a požadavku města vytvořit zde hlavní kulturní, společenský a reprezentační prostor.

Hlavní náměstí větších evropských měst disponuje výraznou architektonickou dominantou, která na sebe strhává pozornost - nejčastěji radnice nebo kostel. Tento podstatný náboj náměstí Svobody chybí. K absenci došlo zbouráním kostela sv. Mikuláše s městskou váhou a dále zánikem pohledové dominanty - Německého domu, který stál na dnešním Moravském náměstí. Třetím negativním zásahem bylo zvýšení hladiny budov obklopujících náměstí. Došlo tak k potlačení vizuálního kontaktu s věží svatojakubského chrámu, který pohledově umocňoval celkový obraz náměstí.

V současnosti můžeme prostor náměstí Svobody chápat jako blíže nedefinovanou plochu, kde se pozornost neupíná ani k jedné straně, ani k „čelu“ náměstí a ani k žádné kompozičně významné dominantě.

Podobnou situaci nalezneme také v menší rakouské regionální metropoli Villachu. Radnice ani kostel na hlavním náměstí není, ale obojí je situováno na menších náměstích v jeho těsné blízkosti. Vzhledem k velikosti města, které se rozkládá na ploše cca 136 km² (hustota zalidnění 429,4 ob/km²), nejde o vhodný ekvivalent pro srovnávací studii s městem Brnem. Je však ukázkou možného řešení, jak eliminovat nepřítomnost dominanty na hlavním náměstí. Vzhledem ke stísněnému prostoru hlavního náměstí, které je vlastně rozšířenou ulicí (býv. středověký tranzitní tah), byly významné stavby, obvykle se nacházející na hlavním náměstí, situovány do jeho nejbližšího okolí. Prostorový účinek je umocněn vertikálností věže chrámu sv. Jakuba, která je stále vizuálně propojena s hlavním náměstím.

Na hlavním náměstí *Hauptplatz* v Grazu došlo k situaci přesně opačné. Historické náměstí se utvářelo na lichoběžníkovém půdorysu. Výstavbou nové radnice v roce 1550 se náměstí zmenšilo

téměř o polovinu. Původní městská radnice, stála v nedaleké židovské čtvrti. Místo pro novou radnici bylo jednoznačně určeno na hlavním náměstí jako nejvhodnějším prostorem pro reprezentaci města.

Náměstí Svobody přišlo o svou dominantu - kostel sv. Mikuláše - až koncem 19. století, proto v minulosti nebyl důvod pro vznik další dominanty, např. radnice. Stará radnice již existovala a nacházela se na chráněném místě ve městě. Budova nové radnice se zase zformovala na náměstí Dominikánském.

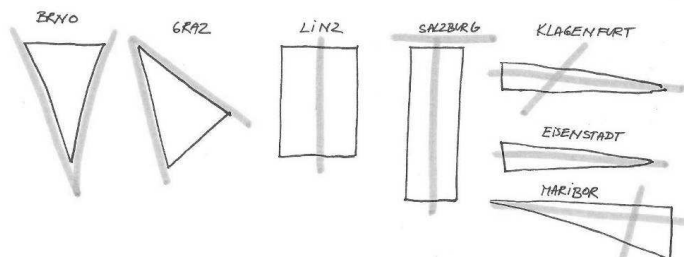
Tab. 2 – Sumarizace - hlavní náměstí.

REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	doba vzniku	tvár	odůvodnění tvaru	velikost náměstí - současnost / m ²	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Náměstí Svobody	1. třetina 13. stol (vznik při založení samotného města)	trojúhelník	vidlice dvou starých obchodních stezek, třetí stranu tvořil potok	11 653	kostel sv. Mikuláše	morový sloup	morový sloup	kašna, orloj	kostel - duchovní fce, trh	trh, později dopravní uzel (20. stol.)	centrální poloha	sezónní akce
LINZ	Hauptplatz	13. stol. (1230)	odélník	záměrně založené, římský základ	13 140	morový sloup, radnice	kašny	morový sloup, radnice	kašna	trh, centrum obchodu	správní a duchovní fce	historické jádro, rekreace	konečná horské tramvaje
GRAZ	Hauptplatz	12. stol (1160)	pův. lichoběžník, později trojúhelník	křižovatka starých obchodních cest, staré tržiště	6 868	radnice	kašna	radnice	kašna	trh, hlavní shromažďovací prostor	trh, sídlo správní moci	historické jádro, trh	správní sídlo, kulturní akce
KLAGENFURT	Alter platz	13. stol. (vznik s městem samotným)	trojúhelník	ulicovka, hlavní středověká obchodní komunikace	5513	Landhaus	radnice, morový sloup až od roku 1965	Landhaus	radnice, morový sloup	správní sídlo	trh	historické jádro	rekreace
SALZBURG	Alter Markt	13. stol (1280)	odélník	situování na hlavní středověkéobchodní komunikaci	3021	kašna (socha sv. Floriána od roku 1737)	městanské domy	kašna se sochou sv. Floriána	městanské domy	trh	//	rekreace, oddech	trh

Tvar, velikost, měřítko, poloha

Hlavní náměstí regionálních metropolí podle tvaru a vzniku můžeme rozdělit takto:

1. *trojúhelníkový tvar* - vymezení vedením nebo stykem obchodních stezek, spontánní vznik (Brno - nám. Svobody, Graz - Hauptplatz, Maribor – Glavni trg)
2. *obdélníkový tvar* – pozůstatek římského založení nebo pozdější záměrné založení (Linz – Hauptplatz, Salzburg – Alter Markt)
3. *protáhlý tvar (ulicovka)* – rozšíření hlavního tranzitního tahu (Eisenstadt, Klagenfurt - Alterplatz, Villach - Hauptplatz)

Obr. 2 - Schematické znázornění tvarů hlavních náměstí a vedení hlavních historických obchodních cest – Brno, Graz, Linz, Salzburg, Klagenfurt, Eisenstadt a Maribor. Kresba autor.

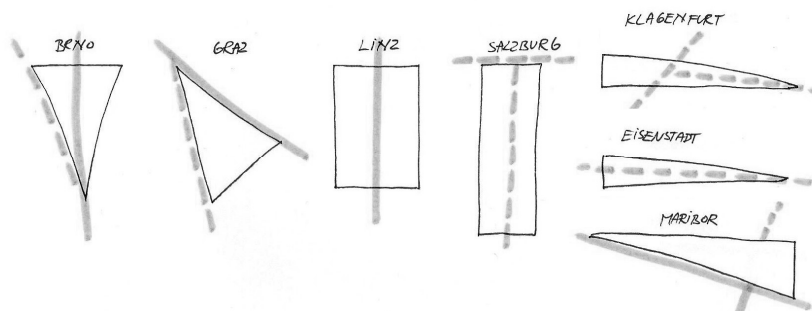
Ve všech případech představovalo hlavní náměstí nejdůležitější tržiště vnitřního města, které bylo centrem obchodu nadregionálního (Graz) až mezinárodního významu (Linz¹³). Z hlediska utváření prostorové struktury města bylo důležité také obestavování hlavních dopravních tras,

¹³ Mj. obchodníci z Čech, Moravy a Polska.

směřujících např. přes řeku, tak jak je tomu v Linzi a Villachu. Vznikla tak ústřední kompoziční páteř vnitřního města s řadou prostorů různého charakteru i ztvárnění.

Město Salzburg a jeho veřejné prostory měly specifický historický vývoj. Již od svého zrodu bylo město důležitým obchodním centrem a správním střediskem regionu. Město však nebylo stavěno pro potřeby měšťanů a běžného obyvatelstva, ale jako rezidence mocenských špiček.

Doprava

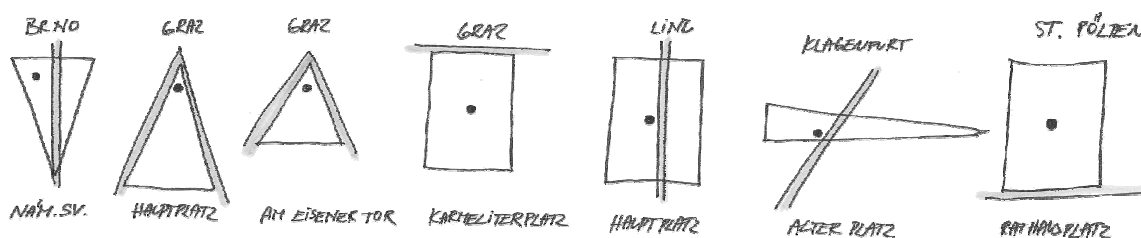
Obr. 3 - Schematické znázornění vedení hlavních dopravních (plná čára) a pěších tras (přerušovaná čára) ve vztahu k tvaru náměstí – Brno, Graz, Linz, Salzburg, Klagenfurt, Eisenstadt a Maribor. Kresba autor.

Na hlavní náměstí zpravidla vstupuje ústřední urbanistická osa města, výstavní ulice, bulvár či obchodní třída (např. Brno – Masarykova ulice, Linz – Landstrasse, Graz – Herrengasse), která má velký význam pro atraktivitu historického centra. Charakter (nabídka obchodů, služeb, gastronomie) a vzhled této komunikační tepny, které přivádí největší masu lidí na hlavní náměstí, má vliv na zpomalení pohybu pasantů, jejich koncentraci a sdružování. Ve městě Brně, Grazu i Linzi je hlavní bulvár využíván nejen pěším provozem, ale je zde zavedena tramvajová linka MHD. Hlavním náměstím v Grazu i Linzi procházejí téměř všechny linky hromadné dopravy, pouze v Brně jsou využívány jen dvě.

Prvky drobné architektury

Na hlavním náměstí, které sloužilo jako komunikační uzel a místo primární infrastruktury, byly umístěny veřejné studny či kašny (zdroj vody). Středověká náměstí byla zařizována prakticky s ohledem na základní lidské potřeby. Prvky drobné architektury užitného charakteru dosahovaly menších rozměrů. Barokní doba přinesla změnu v nahlížení na estetiku veřejných prostorů z hlediska jejich kompozice a měřítka. Na hlavní náměstí vstupuje nový monumentální prvek, převyšující ostatní stavby a zařízení v prostoru - morový sloup.

Morový sloup na náměstí Svobody byl situován na provozem nedotčeném místě a stal se protiváhou kašně stojící na protější straně náměstí. Neměl náměstí doplnit, ale naopak podmanit (ohnisko prostoru). Morový sloup byl ve většině případů situován na volné ploše centrální části náměstí, kde ještě více vyniklo jeho dominantní postavení (např. Linz, St.Pölten). Z kompozičního i prostorového hlediska se morový sloup jednoznačně lépe uplatňuje na dostatečně volném prostranství, např. v centru obdélníkového náměstí, jinak se v prostoru ztrácí. Umístění na náměstí tvaru trojúhelníku je možné, ale k jeho zvýraznění může dojít za předpokladu snížení okolní zástavby.

Obr. 4 - Varianty umístění morového sloupu podle tvaru náměstí a vedení hlavních dopravních tras. Kresba autor.

Významné stavby hlavního náměstí – kostel a radnice

Umístění kostela na hlavním náměstí mělo strategický význam a téměř vždy si zachovávalo původní situaci ze starší osady (např. kostel sv. Mikuláše na náměstí Svobody). Ve válečných dobách sloužily jeho masivní zdi jako poslední útočiště obyvatel města. Navíc volné prostranství před budovou kostela umožňovalo shromažďování a přátelská setkání obyvatel a věřících z širokého okolí po skončení nedělní bohoslužby. Ve středověku prostor náměstí vytvářel důstojné prostředí, kde mohla plně vyniknout silueta chrámu ztělesňující moc a bohatství církve. Později bývaly na kostelní věže umísťovány hodiny, které sloužily jako orientační bod. Neení-li součástí náměstí kostel, bývá právě radnice nejvýraznější dominantou tohoto veřejného prostranství.

Funkce

Většina hlavních náměstí si stále udržuje svůj původní obchodní charakter, funkci tržiště. Funkce trhu bezesporu podporuje interakce v prostoru, sousedská setkání a komunikaci. Umístění stánků trhovců na hlavním náměstí má své opodstatnění, musí však být lokalizováno na přesném místě.

5.3.2 „Tržiště“ - obchodní náměstí

Zelný trh v Brně společně s náměstím Svobody představoval v období založení a pozdějším středověkém městě centrum obchodu. Jeho prvořadou funkcí, kterou si jako jediné náměstí udrželo dodnes, je funkce trhu. Hlavním identifikátorem prostoru je centrální kašna Parnas, která celý prostor organizuje kolem vertikálního středu.

Tradice farmářských trhů (prodej přírodních produktů živočišného a rostlinného původu) je novodobý fenomén, mající základ v rakouských a německých zemích. Lidé sem nepřicházejí pouze nakupovat, ale jeden z hlavních důvodů jejich návštěvy je neopakovatelná atmosféra trhu. Největší význam tržního náměstí spočívá v interakci místních komunit a k udržování sociálních kontaktů.

Ve vybraných regionálních metropolích nebylo nalezeno žádné náměstí, které by bylo možné ekvivalentně srovnávat s brněnským Zelným trhem, proto se tržním náměstím budeme dále zabývat v obecné rovině.

Tab. 3 – Tržiště – obchodní náměstí. Nebyl nalezen vhodný ekvivalent k Zelnému trhu.

REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	doba vzniku	tvar	odůvodnění tohoto tvaru	velikost náměstí - současnost / m ²	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Zelný trh	30. léta 13. stol. (vznik při založení samotného města)	obdélník	spojnice mezi městskými branami, prostor později obestavěn měšťanskými domy v nepravidelných uličních čárách	10 931	kašna Parnas	Reduta, sloup Nejsvětější Trojice	kašna Parnas	Reduta, sloup Nejsvětější Trojice	trh	divadlo	trh	divadla

Tvar, velikost, měřítko, poloha

Většina tržních náměstí vykazuje jasné známky pravidelného půdorysu ve tvaru čtverce či obdélníku. V jeho centru je umístěn prvek drobné architektury (zpravidla kašna nebo mariánský sloup), kolem kterého se daný prostor koncentricky rozvíjí.

Pravidelný tvar náměstí nabízí více možností pro logické uspořádání jednotlivých zařizovacích prvků (trhoveckých stánků) a celkovou organizaci prostoru. Tvarově pravidelné moduly obchodních stánků se lépe sestaví v pravoúhlém prostoru, který je tak maximálně využit a zaplněn. Ve většině případů jsou tržní náměstí plošně menší, uzavřená a pravoúhlá. Převládá intimní atmosféra, která není dopravně narušována. Zelný trh je svou velikostí jistým unikem. U ostatních

vybraných regionálních metropolí nenalezneme náměstí takového plošného rozsahu, kde by se prodej ovoce a zeleniny provozoval každý den.

Významné stavby, prvky drobné architektury

Významné stavby dotvářejí atmosféru obchodního náměstí a v době trhu nemají přímý vliv na vlastní funkci náměstí. Po skončení provozní doby se však začínají podílet na návštěvnosti a atraktivitě náměstí. Funkce trhu je silným magnetem, ale pouze v době jeho konání. Nutné je proto hledat alternativní řešení pro využití tohoto prostoru.

Prvky drobné architektury se omezují na centrální prvek, kolem kterého se tržiště koncentricky utváří (Zelný trh – kašna Parnas, St. Pölten – Herrenplatz – mariánský sloup). Součástí tržního náměstí byla vždy kašna či studna s pitnou vodou, resp. většinou se zde nacházelo více zdrojů vody.

Funkce

Z původních středověkých tržišť vyrostla dynamická centra reálného života, na nichž se po celá léta vážila síla společenské aktivity a hospodářské prosperity, vždy připravené střetnout se s novými problémy a nevyhnutelností jejich řešení.¹⁴

Ve vybraných městech Grazu, Linzi, Salzburgu a Klagenfurtu nenalezneme tržiště takového významu, jako má Zelný trh pro město Brno. Menší venkovní otevřená tržiště jsou ve jmenovaných městech provozována převážně o svátcích a o víkendech, a to hned na několika veřejných prostranstvích zároveň. Trh je na náměstí pouze doplňkovou funkcí k jiné funkci hlavní. Součinnost paralelních trhů, má svou přesnou strukturu. Každé tržiště má stanovenou lokaci a odlišným druhem nabízeného zboží si vytváří okruh svých zákazníků. Všechna jsou životaschopná a vzájemně si nekonkurují.

Zkoumané rakouské regionální metropole však oproti městu Brnu¹⁵ disponují krytou tržnicí, která je v provozu každý den. Možná právě proto zde nevznikla potřeba zříditi plošně rozsáhlejší otevřené tržiště

5.3.3 Náměstí podmíněné dominantou, která je součástí okolní zástavby

Dominikánské náměstí historicky patřilo oproti Zelnému trhu k menšímu tržišti, specializovanému na několik málo druhů zboží, čímž získalo bezesporu intimnější ráz. Funkce trhu se zde udržovala až do konce 30. let 20. století (1935), kdy byl pro potřeby města upraven starý Zemský dům – dnešní Nová radnice. Vysoký společenský status, podmíněný sídlem moci, však Dominikánskému náměstí dlouhodobě „titul“ hlavního náměstí nezaručil. Současné využití náměstí pro parkování v centru města prostor degraduje.

Radnice obecně vznikaly na popud městské rady, která zakoupila několik měšťanských domů a stavebně je upravila ke svým účelům. V období středověku radnice mnohokrát vyhořely, a proto se velmi často stěhovaly. Dodnes je u nás mnoho měst, která mají starou i novou radnici. Nová radnice je zpravidla situována na veřejném prostoru, jehož význam má být tímto krokem zdůrazněn. Veřejný prostor slouží jako nástroj pro důstojné zasazení společensky významné veřejné budovy do jádra města.

Druhé náměstí z kategorie veřejných prostorů podmíněných dominantou v přilehlé zástavbě, *Kapucínské náměstí*, se nalézá na spojnici mezi bývalými vstupními branami do města. Přítomnost kláštera kapucínů a kostela Nalezení sv. Kříže dodává tomuto náměstí duchovní rozměr. Klášter s kostelem představoval středověké centrum vzdělanosti. V 18. století však byly

¹⁴ HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecilie. Urbanizace brněnského území ve středověku. In *Sborník národního muzea v Praze*. Acta Musei Nationalis Pragae. Svazek XXI (1967), č. 4/5. s. 230.

¹⁵ Krytá městská tržnice (mimo masný trh) městu Brnu vždy chyběla.

patentem Josefa II. zrušeny řády, které se nevěnovaly veřejně prospěšným činnostem, a klášterní budovy začaly být využívány jako nemocnice nebo k vojenským účelům.

Tento typ náměstí podle funkce dominantní stavby v přílehlé zástavbě můžeme dále rozdělit na:

1. *radniční náměstí* – přítomna je vždy „nová“ radnice, tedy historicky mladší budova, současné sídlo moci, správní funkce města (např. Brno – Dominikánské náměstí, Klagenfurt - Neuerplatz, Villach – Rathausplatz)
2. *náměstí s církevní stavbou – klášter s kostelem* - přítomna je duchovní funkce (Brno – Kapucínské náměstí, Graz – Franziskanerplatz, pův. Karmeliterplatz, Klagenfurt – Domplatz a Heiligengeistplatz, Salzburg - Kapitelplatz)
3. *náměstí s významnou stavbou*, kterou je např. divadlo, soud, galerie (Graz – Karmeliterplatz, dnes Zemský archiv, Glockenspielplatz – dům s orlojem, Salzburg – Hegenauerplatz, rodný dům Mozarta)

Tab. 4 – Sumarizace – náměstí podmíněné dominantou – radniční náměstí.

REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	doba vzniku	tvár	odůvodnění tohoto tvaru	velikost náměstí - současnost / m2	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Dominikánské náměstí	14. stol.	odélník	součást podhradí Petrova, přímé spojení s jednou z bran, rozloha byla dána vedením hradebního opevnění podél západní hrany náměstí	5 283	kostel sv. Michala, Zemský dům	klášter	kostel sv. Michala, Nová radnice	obchodní dům a pasáž Jalta	duchovní fce, správní sídlo	trh	duchovní fce, správní sídlo	nadzemní parkování
KLAGENFURT	Neuerplatz	1527	odélník	vznik se založením nového města - hlavní náměstí nového města	11620	nová radnice, kašna s drakem	pomník	nová radnice, kašna s drakem	pomník Marie Terezie	správní sídlo	klidová zóna	rekreace, odpočinková zóna	správní sídlo, podzemní parkování

Situování radnice na náměstí předznamenalo zásadní požadavek na jeho prostorové nároky a na vytvoření dostatečně velkého společenského prostoru určeného především pro shromažďování obyvatel města. S nárůstem dopravy v 60. a 70. letech 20. stol. začala být plocha radničních náměstí využívána pro parkování aut, protože se jednalo o plošně největší volný prostor v centru města. Shromažďovací a dopravní funkce zde však nemohly fungovat zároveň.

Brněnské Dominikánské náměstí však není zcela vyhraněným typem radničního náměstí, protože dnešní správní sídlo bylo původně také klášterem. Součástí náměstí je tedy kostel, který se na ostatních radničních náměstích obvykle nevyskytuje.

Náměstí s církevní stavbou – klášter s kostelem – si do dnešní doby udržuje intimní atmosféru a uzavřený charakter. K výraznějším změnám zde nedochází. Náměstí významné stavby svůj veškerý provoz a fungování váže na dominantní postavení stavby.

Tab. 5 – Sumarizace – náměstí podmíněné dominantou – náměstí s církevní stavbou (klášter s kostelem).

REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	doba vzniku	tvár	odůvodnění tohoto tvaru	velikost náměstí - současnost / m2	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Kapucínské náměstí	13. stol.	trojúhelník	náměstí dříve sloužilo pouze jako komunikační spojení mezi Zelným trhem, Židovskou branou a s branou Brněnskou	2 143	kostel s klášterem	věže chrámu na Petrově, biskupský dvůr	kostel s klášterem	věže chrámu na Petrově, biskupský dvůr	komunikační spojnice, duchovní fce	trh	duchovní funkce	turistika - kapucínská krypta
GRAZ	Franziskanerplatz	od r. 1635	trojúhelník	na místě zrušeného kostelního hřbitova	3032	Františkánský kostel	hřbitov	Františkánský kostel	//	duchovní funkce	trh	rekreace, duchovní funkce	trh, sezónní akce
GRAZ	Karmeliterplatz	1578	odélník	za hradbami (poloze jako Moravské nám)	4741	morový sloup do roku 1796	kostel s klášterem karmelitánek	vodní převk	Zemský archiv	duchovní fce	//	Zemský archiv	rekreace, podzemní parkování
KLAGENFURT	Heiligengeistplatz	1381	nepravidelný	hradební prostor	4332	kostel s klášterem	morový sloup	doprava, autobusové nádraží	kostel s klášterem	duchovní fce	rekreace	doprava	duchovní fce

Tvar, velikost, měřítko, poloha

Radniční náměstí zpravidla nabývá pravidelného pravoúhlého tvaru, nejčastěji obdélníku, na jehož kratší straně je situována budova radnice. Pravidelný tvar náměstí podněcuje shromažďovací funkci.

Všechna zkoumaná náměstí se nacházejí v rovinném terénu, pouze Dominikánské náměstí leží na úpatí svahu. Sklon svahu může být do jisté míry limitujícím faktorem, a to především s ohledem na obyvatele se sníženými schopnostmi pohybu.

Náměstí s církevní stavbou a náměstí významné stavby jsou plošně menší. Prostor náměstí se rozvíjí směrem od hlavní dominanty náměstí. Většinou jde o místo rozšíření ulice před fasádou významné stavby. Z hlediska morfologie se u obou typů náměstí setkáme s trojúhelníkovým a obdélníkovým tvarem, který byl v minulosti formován spontánně řazenou středověkou zástavbou.

Významné stavby, prvky drobné architektury

Významné stavby - radnice, klášter s kostelem – se podílejí na klidné a důstojné atmosféře náměstí. Doprava je z prostoru náměstí většinou eliminována – přednost má pěší provoz. Postavení významné stavby je zdůrazněno pomocí řady městotvorných prvků, např. dlažba, aplikace zeleně, mobiliář, osvětlení a kompozičních zásad.

Na všech radničních náměstích se nachází esteticky výrazná kašna ztvárňující symboly města. Situována je v centrální poloze náměstí. Důraz je kladen na výtvarné ztvárnění dlážděného povrchu.

Funkce

Funkce prostoru souvisí s významnou stavbou. Při absenci této stavby by prostor významově zanikl. Volný prostor je kontrastem monumentálních budov. Vzhled radničních náměstí často vypovídá o místních poměrech a hospodářské situaci města. Pomocí veřejného prostoru radničního náměstí se město snaží prezentovat navenek a ukázat svou „lidskou tvář“. Představuje vnější image města a svých zákonodárných činitelů.

5.3.4 Náměstí s volně stojící dominantou (kostelní, hřbitovní náměstí)

Prostor Jakubského náměstí představoval centrum osídlení, které se po celou první polovinu 13. století vyvíjelo nezávisle na starší aglomeraci ležící v jižní části města. Dnes se plocha náměstí omezuje na prostor okolo ústřední vertikální dominanty - chrámu. Veškeré fungování je bezesporu determinováno existencí centrální stavby. Na základě klasifikace náměstí pak vzniká vyhraněný typ náměstí s volně stojící dominantou, který můžeme dále označit jako „kostelní“ či „hřbitovní“ náměstí, podle původní funkce prostoru.

Tab. 6 – Sumarizace – náměstí s volně stojící dominantou.

REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	doba vzniku	tvar	odůvodnění tohoto tvaru	velikost náměstí - současnost / m ²	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Jakubské náměstí	konec 18. stol.	nepravidelný	prostor rozprostírající se kolem chrámu sv. Jakuba, prostor býv. hřbitova	3 155	kostel sv. Jakuba	hřbitov, později kavárny	kostel sv. Jakuba	Zlatá studna	kostel, hřbitov, duchovní fce	později oddechový prostor - kavárny, restaurace, pohostinství	odpočinek (ne na VP) divadlo, kavárny, pohostinství	kostel sv. Jakuba, turistika - kostnice
LINZ	Pfarrplatz	konec 18. stol.	odélník	prostor rozprostírající se bezprostředně kolem chrámu, prostor býv. hřbitova, navazovala hradební zeď	6838	farní kostel	hřbitov s kaplí, jezuitská kolej	farní kostel	jezuitská kolej (hlavní pošta)	kostel - duchovní fce	//	kostel - duchovní fce, rekreace	podzemní parkování

Tvar, velikost, měřítko, poloha

Příčinou volně stojících kostelů byla dřívější existence hřbitova, což můžeme dokladovat na příkladu katedrály ve Freiburgu im Breisgau, Bernu, Ulmu, Linzi, Salzburgu, Grazu, Villachu i v Basileji nebo například ve Vídni u Štěpánského dómu. Nepravidelný tvar náměstí byl utvářen postupným rozšiřováním hřbitova.

Umístění církevní stavby je dáno orientací ke světovým stranám. Katolický kostel je zpravidla otočen presbytářem směrem na východ. Toto pravidlo bylo závazné především v období středověku, jak dokládají četné zahraniční příklady (např. katedrála ve Freiburgu protíná náměstí v úhlopříčné ose), ale také brněnský kostel sv. Jakuba. Doba barokní klade větší důraz na urbanistické vztahy v území (např. katedrála sv. Trojice v Drážďanech – jihozápadní orientace). S opačnou orientací presbytáře se setkáme na Dominikánském náměstí. Těžiště barokního kostela sv. Michala muselo být kvůli nepříznivé terénní konfiguraci umístěno na stranu západní, aby tak došlo ke stabilizaci statiky objektu.

Významné stavby, prvky drobné architektury

Volně stojící dominanta – kostel, představuje jasný symbol místa a určuje jeho význam. Výrazná vertikální dominanta, volně stojící na veřejném prostranství, graduje prostor, strhává na sebe veškerou pozornost a stává se hlavním orientačním bodem bezprostředního okolí, i celého města, a to především v dálkových pohledech. Svému uživateli nabízí zřetelně definovaný prostor. Prvky drobné architektury se v prostoru vyskytují pouze doplňkově a v zanedbatelné míře. V blízkosti hřbitovního náměstí byly často umístovány školy (např. Jakubské náměstí, Pfarrplatz v Linzi, Šlomskov trg v Mariboru – dnes je zde dokonce univerzita) což souviselo s posláním církevních staveb a klášterů, které vždy byly centrem vzdělanosti. Důvody byly také hygienické.

Funkce

Hřbitov v křesťanské církvi byl vždy těsně spjat s kostelem. Židovská nauka naopak striktně vytěsňuje pohřebiště mimo blízké okolí synagogy. Středověk však prostor hřbitova nechápal jako pietní místo, jak je tomu dnes, ale byl hojně využíván k rozličným aktivitám a byl také chápán jako jakési centrum společenského života. Paralela mezi využitím hřbitova a podstaty veřejného prostranství vyvrcholila v době vytěsňování pohřebišť za hranice města, kdy uvolněné prostory získaly okamžitě novou náplň – staly se příležitostným tržištěm.

V případě brněnského Jakubského náměstí kostel se hřbitovem stál v těsné blízkosti hradeb, které zabraňovaly jeho dalšímu rozšiřování. Navíc se počítalo s využitím hradebního a předhradebního okruhu spíše na promenádní park než užité tržiště. Brno si patrně se stávajícími tržišti (Zelný trh, Dolní trh, Rybný trh, Uhelný trh aj.) vystačilo a nemělo potřebu zde další tržiště vytvářet. Kostelní náměstí představují plnohodnotná centra městského života, jejichž historie se nesmazatelně vtiskla do jejich nevšedně intimní tváře, balancující na pomezí světského a duchovního světa. Převládající funkce odpočinková je dnes narušována pouze statickou automobilovou dopravou.

5.3.5 Dopravní náměstí

Šilingrovo náměstí v Brně dříve představovalo vstupní a předhradební prostor opevněného města. Nacházela se zde jedna z brněnských městských bran. I dnes je křižovatkou cest směřujících po historické stopě do jádra města, na Zelný trh a na Dominikánské náměstí. Šilingrovo náměstí bylo prvním veřejným prostorem, který vznikl mimo hradby historického jádra a nastartoval tak proces rozšíření a zvelebení města.

Podobný typ náměstí nalezneme také v rakouském Grazu. Jako dopravní náměstí můžeme označit dvě vzájemně propojená, avšak funkčně odlišná náměstí, Jakominiplatz a Am Eisener Tor.

Tab. 7 – Sumarizace – dopravní náměstí.

REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	doba vzniku	tvár	odůvodnění tohoto tvaru	velikost náměstí - současnost / m ²	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Šiligrovo náměstí	(15. stol.) 19. stol.	nepravidelný	dříve Svinský trh, z tohoto důvodu vymístěn za hradby města. faktický vznik po zbourání jedné ze vstupních bran do opevněného vnitřního města	1 990	Brněnská brána	Městský dům, pivovar, Dům u Modré hvězdy	Městský dům	//	"dopravní uzel" - předhradební prostor	trh	dopravní uzel, vstup do centra města	hotel
GRAZ	Am Eisener Tor	od r. 1860	trojúhelník	na území býv. dominikánského kláštera - vznik po zbourání vstupní brány, později hranice mezi starým a novým městem	1 896	kašna	parkově upravená plocha	morový sloup	kašna	rekreace, odpočinková zóna	komunikační uzel, vstup do centra města	komunikační uzel, vstup do centra města	rekreace, odpočinková zóna
GRAZ	Jakominiplatz	od r. 1786	nepravidelný	předhradební prostor	22267	morový sloup	kruhový zastávkový přístřešek	kruhový zastávkový přístřešek	stožáry veřejného osvětlení	dopravní uzel	parkově upravená plocha	dopravní uzel	//
KLAGENFURT	Heuplatz	po zbourání hradeb kolem r. 1809	nepravidelný	hradební prostor	4438	socha sv. Floriána	obytné budovy, nemocnice	socha sv. Floriána	obytné a komerční budovy	dopravní křižovatka	nemocnice	dopravní křižovatka	//

Tvar, velikost, měřítko, poloha

Náměstí formující se na místě bývalých hradeb a jedné ze vstupních bran do vnitřního města je typické svým nepravidelným tvarem. Logicky se nachází na přechodu mezi historickým centrem a prstencovou zástavbou obklopující městské jádro. Amorfní tvar vznikl křížením několika důležitých komunikací, které se zde střetávají. Na každém dopravním náměstí vzniká ostrůvkovitá zóna („zbytková“), vymezená průběhem dopravních tras, která má potenciál krátkodobě pobytového místa.

Významné stavby, prvky drobné architektury

Stavby obklopující dopravní náměstí vycházejí z funkce prostoru. Koncentrují se zde kancelářské a administrativní budovy, drobný obchod a služby. Prvky drobné architektury souvisí většinou s provozem: retardery, parkovací automaty, parkovací sloupky, mechanické zábrany, stožáry veřejného osvětlení, zajímavě řešené konstrukce krytých zastávek atp. Jejich materiálové zpracování, forma a umělecké ztvárnění může zkvalitnit prostor náměstí a dát mu vyšší hodnotu. Symbolem dopravních náměstí ve většině případů jsou hodiny.

Funkce

Funkce dopravy limituje vznik dalších funkcí v prostoru. Pozornost by měla být zaměřena na zkvalitnění prostředí pro potřeby cestujících a maximální využití tzv. zbytkových prostorů. Každé dopravní náměstí vyžaduje individuální přístup v otázce technického řešení. Řešení jeho atraktivity by mělo být pro každého architekta výzvou.

6 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ

6.1 SUMARIZACE VÝSLEDKŮ – IDENTIFIKÁTOR A MAGNET

Hodnocení na základě stanovených kritérií – identifikátor a magnet – představuje sumarizační pomůcku pro jasnější třídění dat a zachycení proměnlivosti jednotlivých náměstí v čase i prostoru.

Identifikátor je nositelem kompozičních změn. Vypovídá o proměnách prvků drobné architektury a stavebních objektů podmaňujících prostor náměstí. Prvek magnet zase hovoří o transformaci náměstí z hlediska funkční naplně. Naznačuje, proč zde lidé tráví svůj volný čas a z jakého důvodu náměstí navštěvují.

Tab. 8 – Sumarizační tabulka – identifikátor a magnet.

Hlavní náměstí. Převažuje funkce společenská a reprezentační.										
REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	velikost náměstí - současnost / m ²	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Náměstí Svobody	11 653	kostel sv. Mikuláše	morový sloup	morový sloup	kašna, orloj	kostel - duchovní fce, trh	trh, později dopravní uzel (20. stol.)	centrální poloha	sezónní akce
LINZ	Hauptplatz	13 140	morový sloup, radnice	kašny	morový sloup, radnice	kašna	trh, centrum obchodu	správní a duchovní fce	historické jádro, rekreace	konečná horské tramvaje
GRAZ	Hauptplatz	6 868	radnice	kašna	radnice	kašna	trh, hlavní shromažďovací prostor	trh, sídlo správní moci	historické jádro, trh	správní sídlo, kulturní akce
KLAGENFURT	Alter Platz	5513	Landhaus	radnice, morový sloup až od roku 1965	Landhaus	radnice, morový sloup	správní sídlo	trh	historické jádro	rekreace
SALZBURG	Alter Markt	3021	kašna (socha sv. Floriána od roku 1737)	městánské domy	kašna se sochou sv. Floriána	městánské domy	trh	//	rekreace, oddech	trh
„Tržiště“ - obchodní náměstí. Primární je funkce trhu.										
REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	velikost náměstí - současnost / m ²	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Zelný trh	10 931	kašna Parnas	Reduta, sloup Nejsvětější Trojice	kašna Parnas	Reduta, sloup Nejsvětější Trojice	trh	divadlo	trh	divadla
Náměstí s volně stojící dominantou (kostelní, hřbitovní náměstí). Převažuje rekreační a oddechová funkce.										
REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	velikost náměstí - současnost / m ²	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Jakubské náměstí	3 155	kostel sv. Jakuba	hřbitov, později kavárny	kostel sv. Jakuba	Zlatá studna	kostel, hřbitov, duchovní fce	později oddechový prostor - kavárny, restaurace, pohostinství	odpočinek (ne na VP) divadlo, kavárny, pohostinství	kostel sv. Jakuba, turistika - kostnice
LINZ	Pfarrplatz	6838	farní kostel	hřbitov s kaplí, jezuitská kolej	farní kostel	jezuitská kolej (hlavní pošta)	kostel - duchovní fce	//	kostel - duchovní fce, rekreace	podzemní parkování

Náměstí podmíněné dominantou, která je součástí okolní zástavby - radniční náměstí. Převládá shromažďovací funkce.										
REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	velikost náměstí - současnost / m ²	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Dominikánské náměstí	5 283	kostel sv. Michala, Zemský dům	klášter	kostel sv. Michala, Nová radnice	obchodní dům a pasáž Jalta	duchovní fce, správní sídlo	trh	duchovní fce, správní sídlo	nadzemní parkování
KLAGENFURT	Neuerplatz	11620	nová radnice, kašna s drakem	pomník	nová radnice, kašna s drakem	pomník Marie Terezie	správní sídlo	klidová zóna	rekreace, odpočinková zóna	správní sídlo, podzemní parkování
Náměstí podmíněné dominantou, která je součástí okolní zástavby - kostel s klášteřem. Převládá shromažďovací fc										
REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	velikost náměstí - současnost / m ²	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Kapucinské náměstí	2 143	kostel s klášteřem	věže chrámu na Petrově, biskupský dvůr	kostel s klášteřem	věže chrámu na Petrově, biskupský dvůr	komunikační spojnice, duchovní fce	trh	duchovní funkce	turistika - kapucinská krypta
GRAZ	Franziskanerplatz	3032	Františkánský kostel	hřbitov	Františkánský kostel	//	duchovní funkce	trh	rekreace, duchovní funkce	trh, sezónní akce
GRAZ	Karmeliterplatz	4741	morový sloup do roku 1796	kostel s klášteřem karmelitánek	vodní prvek	Zemský archiv	duchovní fce	//	Zemský archiv	rekreace, podzemní parkování
KLAGENFURT	Heiligengeistplatz	4332	kostel s klášteřem	morový sloup	doprava, autobusové nádraží	kostel s klášteřem	duchovní fce	rekreace	doprava	duchovní fce
LINZ	Alter Markt	1785	kaple Nejsvětější Trojice	palácové stavby, městská váha	půdorys kaple, paláce	kašna	kaple-duchovní fce	městská váha	rekreace, oddech	krytá tržnice
Dopravní náměstí.										
REGIONÁLNÍ METROPOLE	NÁMĚSTÍ	velikost náměstí - současnost / m ²	identifikátor historický hlavní	identifikátor historický vedlejší	identifikátor současný hlavní	identifikátor současný vedlejší	magnet historický hlavní	magnet historický vedlejší	magnet současný hlavní	magnet současný vedlejší
BRNO	Šiligravo náměstí	1 990	Brněnská brána	Městský dům, pivovar, Dům u Modré hvězdy	Městský dům	//	"dopravní uzel" - předhradní prostor	trh	dopravní uzel, vstup do centra města	hotel
GRAZ	Am Eiserner Tor	1 896	kašna	parkově upravená plocha	morový sloup	kašna	rekreace, odpočinková zóna	komunikační uzel, vstup do centra města	komunikační uzel, vstup do centra města	rekreace, odpočinková zóna
GRAZ	Jakominiplatz	22267	morový sloup	kruhový zastávkový přístřešek	kruhový zastávkový přístřešek	stožary veřejného osvětlení	dopravní uzel	parkově upravená plocha	dopravní uzel	//
KLAGENFURT	Heuplatz	4438	socha sv. Floriána	obytné budovy, nemocnice	socha sv. Floriána	obytné a komerční budovy	dopravní křižovatka	nemocnice	dopravní křižovatka	//

Ze sumarizační tabulky je patrná funkční transformace jednotlivých prostorů:

- Hlavní náměstí: původní funkce trhu. Dnes je upřednostňován potenciál historického centra a jeho společenská, reprezentativní a odpočinková funkce.
- Tržiště: obchodní funkce v minulosti i dnes. Funkční náplň neměnná. Prostor představuje plnohodnotné centrum městského života.

- Radniční náměstí: původní shromažďovací funkce vystřídána funkcí dopravní – parkování, a to především v 60. až 70. letech 20. stol. (jediný dostatečně velký prostor v centru města). Dnes probíhá funkční transformace v rekreační prostor (trávení volného času místních obyvatel i turistů v prostoru náměstí) s podzemním parkováním.
- Náměstí s církevní stavbou (klášter s kostelem): původní funkce duchovní vystřídána funkcí, která je zde lokalizována z důvodu specifických potřeb města (doprava, rekreace, trh).
- Náměstí s volně stojící dominantou: prostor náměstí patřil původně hřbitovu, který kostel obklopoval. Dnes je hlavní funkcí rekreace. Prostor přeměněn v zónu klidu.
- Dopravní náměstí: jeho funkce je neměnná. Snaha o integraci dopravního systému jako součásti veřejného prostoru.

Skutečná kvalita historického veřejného prostoru spočívá v symbióze historických vrstev a současném stavu reagujícím na soudobé potřeby jeho uživatelů. Historický veřejný prostor může plně fungovat pouze tehdy, pokud naplňuje funkční požadavky a potřeby dané doby. Zachování autentického rázu náměstí přispívá k atraktivitě tohoto veřejného prostoru a zajišťuje jeho stálou návštěvnost.

6.2 TVORBA MĚSTSKÉHO INTERIÉRU – PODMÍNKY OBYTNOSTI NÁMĚSTÍ

Náměstí v historii představovala nejzásadnější veřejné prostory sídla, kde se soustřeďovaly základní městské funkce: obchod, bydlení, doprava, později kultura a rekreace. Je na nich patrný postupný historický vývoj i náhlé společenské změny doprovázené radikálními zásahy, které se nesmazatelně vepsaly do podoby urbánní textury města.

Obecné požadavky na kvalitní veřejný prostor–náměstí, můžeme shrnout do následujících bodů:

1. Polyfunkčnost prostoru a funkcí.
2. Zachování a rozšiřování základních funkcí prostoru.
3. Polyfunkčnost městských prvků.
4. Sjednocení městského mobiliáře a ostatních doplňků městského interiéru.
5. Podpora genia loci – podpora identifikátora. Podpora svébytných symbolů prostoru.
Zachování architektonicky i historicky významných staveb.
6. Otevření budov do veřejného prostoru – prostupnost prostředí.
7. Redukce křížení tras chodců a dopravy.
8. Účelná a funkční aplikace zeleně.
9. Eliminace statické automobilové dopravy.
10. Udržitelnost a soběstačnost.
11. Veřejný prostor nesmí být navržen jako definitivní a konečný, ale musí být zaručena jeho proměnlivost v čase i prostoru.

Podmínky podílející se na obytnosti náměstí:

POLOHA

- **Poloha náměstí historického jádra je neměnná, historicky předurčená krajinným reliéfem.** Historická jádra měst koncentrují kulturně, historicky i společensky významné objekty a jsou nástrojem pro interpretaci městského dědictví.
- **Cesty a jejich křížení jsou základem urbanistické struktury města.** Byly na počátku vzniku veřejných prostorů a náměstí, definovaly formu a jejich tvar.
- **Koncentrace – centralizace – zahušťování.** Nasměrování rozvoje do vnitřního města a na náměstí, efektivnější obslužnost a dostupnost městských jader.
- **Zajištění přirozeného kontextu a návaznosti náměstí na ostatní veřejné prostory (ulice, parky) a blízké okolí.** Zajistit komfortní pěší návaznost na okolní městské části. Vytvářet ucelené systémy vzájemně propojených veřejných prostorů.
- **Předhradební prostory, místa uvolněná po zbourání městského opevnění a vstupních bran do středověkého města, se logicky transformovala do podoby dopravních a komunikačních uzlů** (Brno - Dominikánské nám., Graz – Jakominiplatz a Am Eiserner Tor). **Změna jejich funkce by byla nežádoucí.** Podporují koncentraci pěšího pohybu a pomalého provozu v historických jádrech měst. MHD obsluhuje vnější obvod historického centra a tím jej zpřístupňuje velkému počtu obyvatel. Historická jádra jsou plošně menší, a proto pěšky snadno dostupná. Optimální docházková vzdálenost 400 – 500 m je u historických center splněna. Pozitivní vliv má ponechání alespoň jedné linky veřejné dopravy vstupující do vnitřního města a na hlavní náměstí (s ohledem na přístupnost obyvatelů s omezenými pohybovými schopnostmi).

PROSTOR

- Pozitivní vliv na historická náměstí v průběhu jejich vývoje mělo **lidské měřítko, uzavřenost a kompaktnost prostoru**, momenty reflektující urbánní formu prostoru.
- **Pozitivně působí v současnosti také orientace a přehlednost**, a to nejen pro zdravé, ale i pro nevidomé a slabozraké obyvatele a návštěvníky města (otázka univerzálního designu).
- **Především u hlavních náměstí je klíčová jejich uzavřenost.** Pokud je prostor rozdělen podél středové osy (dopravní komunikací, jako např. v Brně a Linzi), je nutné vytvořit několik samostatně fungujících ohnisek aktivit za pomoci stávajících či nově instalovaných prvků drobné architektury (posezení u morového sloupu nebo např. interaktivní vodní prvek).
- **Nutné je stanovit jasný identifikační symbol prostoru (identifikátor).** Lidé tento prostor lépe přijímají a osvojují si jeho osobitost a identitu. Identifikátor často slouží jako „středobod“ prostoru, místo schůzek a střetnutí.
- Každé veřejné prostranství, každé náměstí, musí mít dostatek vlastní identity, **genius loci**, nezaměnitelnost a jedinečnost; jen tak se může stát plnohodnotně fungujícím prostorem.
- **Je třeba zachovat a respektovat důležité skupiny historických budov, formující tvář náměstí po staletí.**
- **Radnice umístěná na hlavním náměstí** podporuje reprezentativnost prostoru a determinuje jeho funkce.
- **Hranice prostoru** – přechody mezi jednotlivými městskými prostory - musí být jasně čitelné. Charakter okrajových částí náměstí je velice důležitý, protože je rozhodujícím důvodem pro setrvání na náměstí.

- **Rozmanitost prostoru ve vztahu den - noc.** Denní provoz a prostorové požadavky jsou odlišné oproti večerní a noční době. Centrum města se po setmění vylidňuje. Během dne lidé vykonávají nutné pochůzky (rychlé tempo, dynamický pohyb), večer naopak dochází ke zpomalení a prostor může sloužit pro odpočinek. Dva klíčové momenty: umělé osvětlení vytváří příjemnou atmosféru, během dne dochází k „výměně“ uživatelů prostoru, čehož se dá využít.

- **Podporovat vztah k místu.** Např. bulvár v polské Lodži je řešen dlaždicemi, které nesou jména těch, kteří se finančně podíleli na obnově dlážděného povrchu (stejný příklad nalezneme na náměstí v Portlandu – Oregon).

TVAR

- **Tvar náměstí nemá přímý vliv na funkci prostoru.** Zásadnější je uzavřenost či otevřenost prostoru.

- **Nejvýhodnějším tvarem pro obchodní náměstí – tržiště a pro radniční náměstí je pravidelnější nebo pravoúhlý tvar.** Tento tvar je výhodný pro umístění zařizovacích prvků a vnitřní organizaci prostoru (např. umístění prodejních stánků nebo morového sloupu). Má také vliv na zařazení pořádaných aktivit: „tržní“ náměstí – trh, radniční náměstí – kulturní akce.

- **Tvar náměstí souvisí s obdobím vzniku náměstí.** Nelze stanovit, jednoznačný tvar náměstí charakteristický pro jednotlivé typy klasifikovaných náměstí. Pouze dopravní náměstí nabývá nepravidelných až amorfních tvarů. Ostatní náměstí se formují na půdoryse trojúhelníku, obdélníku či čtverce.

FUNKCE A AKTIVITY, VYBAVENOST

- **Aktivity na náměstí by se měly sezónně proměňovat a vytvářet stále nové příležitosti pro aktivní odpočinek v centru města.** Například v zimním období se vždy jedno z náměstí v centru města stane kluzištem (Salzburg – Mozartplatz, Villach - Rathausplatz). Jen tak je možné zaručit celoroční využití prostoru. Lidé si zvyknou prostor pravidelně navštěvovat.

- **Veřejný prostor je jevištěm života ve městě.**

- **Každodenní funkce trhu je na hlavním náměstí možná** a pro sociální interakce přínosná, ale je nutné stanovit jasné mantinely, množství stánků omezit na určitý počet podle velikosti náměstí a vymezit pro ně předem jasné určené místo. Zájem velkého množství zainteresovaných subjektů je skrytým potenciálem právě hlavních náměstí. S menším počtem stánků by se měla zvyšovat kvalita nabízeného zboží (přirozená regulace, nekvalitní zboží = malá poptávka).

- **Vhodným vybavením a různorodými aktivitami určenými pro konkrétní věkovou skupinu lze zvýšit návštěvnost prostoru.** Důležité je přihlídnout k požadavkům místních obyvatel, u nichž se přepokládá, že daný prostor využívají nejčastěji, např. formou mobilního dětského hřiště (Graz – dětské hřiště poblíž cyklostezky – Am Eiserner Tor, Klagenfurt – Alterplatz, herní prvky u morového sloupu, Innsbruck – skate park na náměstí Landhausplatz).

- **Sdružování prvků, vytváření ohnisek aktivit.**

- **Preference prvků stimulujících hry a aktivity, polyfunkčnost prvků** - jeden prvek slouží více účelům. Podle účelu, k jakému veřejná prostranství slouží, umístíme do prostoru i charakteristické vybavení.

- **Využit vztah k ústřednímu prostoru** pomocí zajímavých zákoutí k posezení, zajistit vizuální kontakt. Uplatnění principu „vidět a být viděn“ (F.L.Olmsted).

- **Náměstí s volně stojící dominantou jsou předem funkčně vyhraněny.** Duchovní kontext místa přetrvává dodnes, prostor náměstí se nachází v místech bývalého hřbitova, proto je vhodné podpořit motiv klidové zóny (rekreace a oddech).

- **Polyfunkčnost prostoru.** Např. náměstí s volně stojící dominantou nebo dominantou v okolní zástavbě, kde převažuje funkce rekreační, by se neměla omezovat pouze na provoz gastronomických zařízení – kavárny, restaurace (tak jak je tomu např. v Brně a Linzi). Inspirativním příkladem je např. náměstí Franziskanerplatz v Grazu, kde jsou situovány příležitostné farmářské trhy a dokonce i letní kino. Přitom se jedná o plošně velice omezené náměstí (cca 3000 m², tedy o něco málo větší než Kapucínské náměstí v Brně).

- **Radnice determinuje funkce prostoru** - radničního náměstí. **Radniční náměstí** kromě funkce reprezentativní plní funkci rekreačně pobytovou. Pomocí veřejného prostoru radničního náměstí se město snaží prezentovat navenek a ukázat svou „lidskou tvář“.

- **Tržní náměstí musí mít přístupný minimálně jeden zdroj pitné vody** – kašna, pítka.
- **Snadno přístupné sociální zařízení umístěné na vhodném místě musí být součástí každého veřejného prostoru**, pro hlavní náměstí to platí především.
- **Vytvářet podmínky pro stacionární a pobytové aktivity** – opěrné body.
- **Jednorázové akce a happeningy napomáhají proměnlivosti prostoru.**
- Sjednotit **design informačního systému**, prezentaci historie podpořit zábavnou formou (myslet také na děti, kterým text často nic neříká).

PARTER

- **Na všech typech náměstích by měl být redukován počet tzv. „mrtvých fasád“ – kanceláře, banky.** Toto tvrzení platí v první řadě pro hlavní náměstí – např. na náměstí Svobody v Brně je přibližně 1/6 parteru nevyužita právě díky přítomnosti „neaktivních fasád“, což je problémem i ostatních českých měst. V rakouských městech je situace odlišná, „mrtvé fasády“ se na hlavním náměstí nenacházejí nebo pouze v zanedbatelné míře.

- **V historických jádrech měst by se měla dávat přednost historicky původním stavbám a jejich rekonstrukci před výstavbou soudobé architektury.** Např. historické centrum Grazu a Salzburgu je zapsáno na seznam evropského kulturního dědictví UNESCO. Náměstí Svobody je naopak tvořeno převážně novodobou a moderní architekturou, což je pro historické jádro netypické. Středověká centra měst ztělesňují odkaz minulé doby a zasluhují patřičnou péči pro zachování dalším generacím.

- **Architektura budov obklopující a vymezující veřejná prostranství výrazně determinuje charakter centrálních zón měst.** Fasády a průčelí staveb jsou součástí života veřejných prostranství, zvláště pak přízemní prostory, které komunikují s uličním parterem.

- **Vizuální bohatost uličních fasád, zajímavé detaily podporují zastavení a pozorování.**
- **Kvalitní parter znamená udržitelný veřejný prostor**, prostor sdílený komunitou.

DOPRAVA

- **Historická centra musí být přístupná všem formám veřejné dopravy.** Nutné je zajistit dostatečné množství pěších zón, případně cyklostezek a podpořit rozvoj městské hromadné dopravy. Většina náměstí v centru byla v 60. – 70. letech 20. století zahlcena individuální dopravou, a to především statickou. Po vyloučení automobilové dopravy si lidé svůj prostor opět osvojili.

- **Zabezpečení dostatečného místa pro parkování kol.**
- **Preference pěší dopravy.**
- **Zajistit bezpečnost chodců zredukováním křížení jejich tras s vozidly.**

- **Vytvořit zóny, kde pěší mají přednost, tedy oblasti zcela bez aut.** Zóny, které umožní plynulý pohyb, podnítí přirozený rozvoj sociálních interakcí, bezpečnou hru a rekreaci jak dospělých, tak dětí.

- **Respektování pravidel pěších a klidových zón.** Přísné sankce za jejich nedodržování - vjezd pouze za účelem zásobování. Podmínky by měly být upraveny ve vyhlášce každého města.

- **Prostupnost území.** Pasáže a průchody přispívají k lepšímu využití domovních bloků a přístupu na veřejná prostranství.

- **Velikost historických jader úzce souvisí s přístupností území.** Menší jádra nepotřebují zavádění linek MHD do centra města (např. Klagenfurt, Villach, Salzburg, pěšky snadno dostupné). Linka vedoucí po obvodě jádra je dostačující. U větších městských jader je zavedení tramvajové linky žádoucí (Graz, Linz, Brno) a naopak podporuje život a návštěvnost městského centra.

- **Příliš mnoho aut omezuje ostatní funkce veřejného prostoru.**

- **Dopravní infrastruktura prostředí historického jádra často komplikuje a zneprůhledňuje.** Technická infrastruktura se musí stát přirozenou součástí celkového řešení a designu prostoru.

- **Odstranění automobilové dopravy včetně dopravní infrastruktury, která chodci v území způsobuje značnou bariéru** (různé výškové úrovně zpevněných ploch – chodníku versus vozovka, parkovací patníky apod.).

- **Zajištění dostatku parkovacích míst mimo historické jádro** (ať už krátkodobých, či dlouhodobých) – parkovací domy, podzemní parkoviště, odstavná parkoviště na okraji měst (posílení linek MHD). **Eliminace statické dopravy a zlepšení využití veřejného prostoru** např. pomocí car-sharingu (sdílení automobilů). Bez omezení parkování na povrchu nelze úspěšně revitalizovat veřejná prostranství v centru měst.

- **Řešení dopravního náměstí** je dnes většinou zacíleno na design a inovativní konstrukční řešení přístřešků pro cestující.

- **Hlavní pěší tepna – bulvár – by měla podněcovat pobytové aktivity** v prostoru (více „zpomalovacích prvků“, tj. různé formy posezení, letní zahrádky, zajímavé obchody).

APLIKACE ZELENĚ

- **Přítomnost zeleně na náměstích je dána genezí urbanizovaného prostoru.** Se vzrůstající zastavěností prostoru a zpevněných ploch nabývá na významu a má přímý dopad na obytnost prostoru především v letních měsících (Např. Klagenfurt – Neuerplatz).

- **Zeleň na náměstích není základním stavebním prvkem prostoru, ale důležitým doplňkem.** Má vliv nejen na pozitivní mikroklimatické podmínky prostředí, ale také na estetické - vnáší do prostoru dynamickou proměnlivost (období květu, plodů, barva listů).

- **Potenciál zeleně v urbanizovaném území je stále nedostatečně využíván.** Vegetace je často používána k „ozelenění“ prostoru a hlavní výhody jsou spatřovány ve zlepšení mikroklimatu prostředí. Opomíjená je vlastnost kompoziční (bod - solitéra, linie – alej, plocha – skupina stromů, trávník). Pozitivní příklady můžeme nalézt v Klagenfurtu na Neuerplatz – pomocí platanové aleje je dosaženo zdůraznění hloubky prostoru, omezení pohledů do stran a směřování průhledu na hlavní dominantu.

- **Estetická a architektonická kvalita budov na historických náměstích umocňuje potenciál náměstí a použití některých druhů zeleně - konkrétně vzrostlých stromů, zakrývajících uliční frontu, by bylo nežádoucí.**

- **Zeleň je třeba umisťovat s ohledem na osluněnost prostoru** např. vytvořením stínu pod stromy (na severní straně náměstí Svobody jsou lavičky umístěny sice pod stromy, ale stín dopadá na prostor za lavičkami. Za dlouhého letního odpoledne tedy nelze na lavičkách relaxovat).

- **Zeleň v historických jádrech (aleje, menší parkově upravené plochy) by měla být umisťována s přihlédnutím k historickému vývoji daného prostoru.** To znamená v okolí kašen, morových sloupů apod.

- Zároveň by zde měly mít přednost **slohově původní druhy rostlin**

UNIVERZÁLNÍ DESIGN

- **Centrální plochy náměstí řešit v jedné výškové úrovni.**

- **Odstraněním bariér zabezpečit přehlednost území.** Snižovat fyzickou náročnost prostoru. Navrhovat prostředí, která se dají využívat pohodlně a s minimální námahou.

- **Vodící prvky vytvářet s ohledem na historický kontext místa.** Do prostoru nezavádět indiferentní betonové prefabrikáty. Použitím různých druhů dlažeb, změnou jejich skladby, velikosti či struktury lze dosáhnout stejného účinku (přitom nebude narušen celkový vzhled historické dlažby).

- Uplatňovat přirozené orientační body v území.

- Zachovávat logické umístění tramvajových zastávek, návaznost na vstupy do území a plynulost pohybu.

- **Podmínky bezbariérového pohybu jsou jedním ze základních požadavků na veřejný prostor** a hovoří o sociální vyspělosti celé společnosti.

PRVKY DROBNÉ ARCHITEKTURY

- **Každý prostor má své ohnisko** – těžiště, jedno nebo několik, místo ke kterému přirozeně směřuje pohyb, místo, odkud se odvíjí tvůrčí proces.

- **Morový sloup představuje identifikační symbol hlavního náměstí.** Je votivním symbolem silně zakořeněným v podvědomí lidské společnosti, který přetrval dodnes. Lidé sem chodí nejen v době oslav, ale i při smutných událostech (k morovému sloupu pokládají květiny).

- Z kompozičního i prostorového hlediska se **morový sloup jednoznačně lépe uplatňuje na dostatečně volném prostranství, nejlépe v centru obdélníkového náměstí.**

- Prostředkem k „probuzení“ veřejných prostranství je **umístění uměleckého díla do veřejného prostoru** (monument ve veřejném prostoru). Pokud je vhodně zvolen, zvyšuje kvalitu veřejného prostoru a jeho atraktivitu. V opačném případě alespoň vyvolává diskuzi. Kromě uměleckého díla lze použít také dynamickou i statickou formu vody - vodní hry.

- **Transparentní výlohy vstupují do uličního parteru**, především v noci. Intimní osvětlení vytváří noční scénu náměstí a podporuje pohyb i pobyt návštěvníků.

MĚSTSKÉ PRVKY A MOBILIÁŘ

- **Špatná kvalita a údržba městských prvků může zásadně ovlivnit vnímání místa uživateli.**

- **Polyfunkčnost městských prvků** podporuje a umožňuje společenský kontakt a bezpečné dětské hry. Vytváří prostor, který je atraktivní pro všechny věkové kategorie. Podněcuje pobyt na náměstí.

- Jednotný informační systém pro celé historické jádro.

- **Komponenty městského interiéru jsou v prostoru i čase proměnné.**

- **Současný mobiliář musí být polyfunkční**, přesto estetický, odolný a variabilní.
- **Městské prvky je nejlepší umístit na chráněné místo, ale zároveň je třeba zajistit sociální kontakt s ústředním prostorem.** Tzn. „krytá záda“, ale s výhledem.
- **Sloupy veřejného osvětlení** narušují celkové vnímání prostoru a ve dne vytvářejí bariéru. Hledat jiné možnosti řešení, např. nástěnná světla, svítidla jako součástí dlažby, nasvícení fasád a prvků drobné architektury, osvětlení výloh. Hra se světlem (např. fontána v parku v Pardubicích), odraz světla od vertikálních povrchů. Např. v Kodani je osvětlení řešeno lanovým systémem (nasvícení prostoru shora).

DLAŽBA A POVRCHY KOMUNIKACÍ - PLOCHA

- V historickém centru města je nutno **preferovat historicky původní dlažbu** akceptující průběh linií okolních budov.
- **Důraz klást na estetické kvality pochozích ploch**, čistotu a bezpečnost.
- Ve struktuře města mají náměstí přizpůsobit povrchový materiál funkci prostoru.
- **Povrch sjednocuje plochu** - práce s dlažbou probíhá pomocí základních kompozičních principů: struktura, textura, rastrování, rytmizace, gradace, barevnost, zdůraznění identifikátoru či magnetu.
- **Integrace vodících linií do povrchu náměstí**, komunikačních a ostatních zpevněných ploch.

7 ZÁVĚR

Zárodky současných historických měst vznikaly na území dnešní České republiky v období středověku. V průběhu staletí prošly řadou vývojových a urbanistických fází, které byly završeny koncem 19. století odstraněním hradebního opevnění, které zachovávalo sevřenou městskou strukturu, historické jádro.

V minulosti i dnes jsou v centrálních zónách měst ohnisky života náměstí, aktivně vytvářejí ucelené systémy a formují tvář celého území. Měla by být živými místy s co možná nejširším množstvím činností a funkcí. Veřejná prostranství, vybavená odpovídajícím městským mobiliářem, jsou základním společenským a komunikačním prostorem, který utváří charakter města i jeho jednotlivých částí. Jsou prostředkem k udržení kulturní a sociální identity města, jeho životaschopnosti a nástrojem ke zkvalitnění životních podmínek svých obyvatel. Hlavní kvalitou veřejného prostoru by měla být jeho obytnost.

Dizertační práce si kladla za cíl nalézt podmínky a zákonitosti podílející se na obytnosti náměstí a využití těchto poznatků ke zvýšení atraktivity městského interiéru ve městě Brně. Poznatky byly získány na základě pozorování a srovnávací studie hlavních veřejných prostorů města Brna a několika cizích (převážně rakouských) regionálních metropolí. Hlavní zásady podílející se na obytnosti náměstí byly rozděleny do jednotlivých tématických skupin: *poloha, prostor, tvar, parter, funkce a aktivity, vybavenost, doprava, aplikace zeleně, univerzální design, prvky drobné architektury, městské prvky a mobiliář, dlažba a povrchy komunikací* a shrnuty v závěrečné stati.

Obnova náměstí v historickém centru představuje pro město krok do budoucnosti, který by však měl respektovat prostorové kvality a dědictví historického města.

8 PŘÍNOS PRÁCE

O tom, že otázka veřejných prostranství v současné době zajímá stále širší okruh lidí z řad odborníků i laické veřejnosti, svědčí řada dílčích autorských činností typu designového aktivismu, landartových instalací či lokálních reality show. Dizertační práce má nabídnout další možnost, jak na náměstí historického jádra města nahlížet. Zaměřila se především na problematiku náměstí města Brna a jeho významu pro současnou společnost. Nově byla vytvořena klasifikace brněnských náměstí a stanoveny jejich urbanistické typy. Navíc jsou tyto typy konfrontovány s jinými regionálními metropolemi a podrobeny srovnávací studii. Příloha práce pomocí grafických schémat zachycuje v půdorysné podobě nejdůležitější vývojové etapy náměstí v uceleném a dosud neexistujícím souboru. V závěru se nachází obsáhlý výčet požadavků a zákonitostí, které by mohly vést ke zlepšení současného stavu veřejných prostorů-náměstí ve městě Brně a přispět ke zvýšení jejich obytnosti a atraktivity.

Výsledky výzkumu mohou být využity praktikujícími architekty, urbanisty, a to v oblasti územního plánování, např. při tvorbě územně analytických podkladů; a dále studenty architektury, kteří se zabývají veřejnými prostory-náměstími v historických centrech měst a problematikou náměstí ve městě Brně.

9 POUŽITÉ ZDROJE

CARMONA, Matthew. *Public places - urban spaces: the dimensions of urban design*. 1st ed. Oxford: Architectural Press, 2003, vii, 312 s. ISBN 0750636322.

CELEDIN, Gertrude. *GRAZ*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt Graz, 2003, 520 s. ISBN 3-201-01853-8

Český statistický úřad [online], 2012-10-01. [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: http://notes.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/cr_vybranych_ukazatelu_brno_mesto

GEHL, Jan - GEMZOE, Lars a kol. *Nové městské prostory*. 1. vyd. Šlapanice: ERA, 2002, 263 s. ISBN 80-86517-09-8.

GEHL, Jan. *Život mezi budovami : Užívání veřejných prostranství*. Editor českého vydání Ladislav Ptáček; Karel Blažek. 1. vyd. Brno : Nadace Partnerství, 2000. 202 s. ISBN 80-85834-79-0.

HRŮZA, Jiří. *Budoucnost měst*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1962, 312 s., příl.

JAHODOVÁ-HÁLOVÁ, Cecilie. *Urbanizace brněnského území ve středověku*. Praha: Národní muzeum, 1967, s. 227-232.

Konference Public Spaces - Living Places. Přednáška Jana Gehla, *Koncepční rozvoj veřejných prostor a aktuální výzvy*. Praha, 16.3. 2010.

KOSTOF, Spiro. *The city shaped. Urban Patterns and Meanings Through History*. London:Thames & Hudson, 1991. 352 s. ISBN-13: 978-0-500-280997

KOUTNÝ, Jan. *Artikulace vědeckých metod*. Přednášky předmětu Metodika vědecké práce, VUT v Brně, 2009.

LIEBSCHER, Adolf - Adolf ERBEN. *Stavba měst. Díl II.*. Brno: Donátův fond, 1938, 8 s., 141 tab.

SITTE, Camillo. *Stavba měst podle uměleckých zásad*. 1. vyd. Praha: ABF, 1995. 111 s. ISBN 80-901608-1-6.

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra. *Veřejné prostory v územně plánovacím prostoru*. 1. vyd. Brno: Vysoké učení technické, Fakulta architektury, Ústav teorie urbanismu, 2003, 144 s. ISBN 80-214-2505-9.

Vyhledání města Brna č. 6/1998. Článek 11. Oficiální prezentace města Brna [online]. Magistrát města Brna, Odbor městské informatiky, 2011-05-25 [cit. 2011-05-30].

Zákon ČR č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů. Paragraf 34.

ZATLOUKAL, Pavel. *Brněnská okružní třída*. Brno: Památkový ústav, 1997. 175 s. ISBN 80-85032-60-0.

10 PROFESNÍ ŽIVOTOPIS

Ing. Petra Nováková, narozena 30.1.1985 v Brně

Vzdělání

- 1996 – 2004** Všeobecné gymnázium
CMSPgŠ a Gymnázium, Lerchova 63, Brno
- 2004 – 2007** Bakalářské studium na Zahradnické fakultě MZLU v Brně
Obor: Zahradní a krajinářská architektura
- 2007-2009** Magisterské studium na Zahradnické fakultě MZLU v Brně
Obor: Zahradní a krajinářská architektura
- od roku 2009** Doktorandské studium na Fakultě architektury VUT v Brně
Obor: Architektura
Program: Architektura a urbanismus
Specializace: Veřejné prostory-náměstí

- Ocenění 2008** 1. Cena za tvůrčí činnost v rámci grantové soutěže Studentské ceny Hickory Foundation za ateliérovou práci na téma: Obnova a údržba vegetačních prvků ve vybrané části zámeckého parku v Lednici na Moravě

Odborná praxe

- 2006-2009** Projekce zahradní, krajinná a GIS, s.r.o., Mathonova 60, Brno
- od roku 2008** Zahradnické služby – Progreen, Ostrava
- od roku 2009** Barevné zahrady – Marek Vítázka, Šternberk
- od roku 2012** Nativi Garden, Brno

Doktorandská činnost a výuka

- 2010** příspěvek na 14. vědecké konferenci doktorandů na FA VUT v Brně
- 2010** práce na téma *Problémy městských center. Modelové území – Brno*, v rámci volitelného předmětu *Problémy městských center*, FA VUT v Brně
- 2010** přednáška v anglickém jazyce *Artwork in public spaces* pro zahraniční studenty FA VUT, v rámci volitelného předmětu *Obnova památek*
- 2010** spolupráce na studentském workshopu – Pasohlávky, Ústav navrhování III., FA VUT v Brně
- 2011** příspěvek na 15. vědecké konferenci doktorandů na FA VUT v Brně
- 2011** asistence při studentském workshop - Vranov u Brna, Ústav navrhování III., FA VUT v Brně
- 2011** spolupráce na studentském workshop – Ramzová, Ústav navrhování III., FA VUT v Brně
- 2011** spoluúčast na pořádání a vedení odborné exkurze Francie a Německo, Střední zahradnická a technická škola v Litomyšli
- 2012** příspěvek na 16. vědecké konferenci doktorandů na FA VUT v Brně
- 2012** asistence při vedení soutěžního workshopu s tématem vizuálního záznamu *genia loci*. Místa s pamětí, Lichtenštejnové na Moravě, Ústav navrhování III., FA VUT v Brně

11 SEZNAM VLASTNÍCH PRACÍ

Publikované práce:

NOVÁKOVÁ, P. Veřejné prostory města Brna. Náměstí. In *ROČENKA DSP 2010 - Doktorandské aktivity na FA Brno 2009- 2010*. Brno: Fakulta architektury VUT v Brně, 2010. ISBN: 978-80-214-4225- 2.

NOVÁKOVÁ, P. Urbanizace vnitřního města Brna. Náměstí s volně stojící dominantou. In *XV. Vědecká konference doktorandů FA VUT V Brně*. Brno: Fakulta architektury VUT v Brně, 2011. s. 74-79. ISBN: 978-80-214-4266- 5.

NOVÁKOVÁ, Petra. Náměstí historického jádra města. In *XVI. Vědecká konference doktorandů FA VUT V Brně*. Brno: Fakulta architektury VUT v Brně, 2012. ISBN 978-80-214-4463-8

Pedagogická činnost

Artwork in public spaces. Přednáška v anglickém jazyce. Obnova památek, 2010

Studentský workshop Pasohlávky. Ústav navrhování III., FA VUT v Brně, 2010

Studentský workshop Vranov. Ústav navrhování III., FA VUT v Brně, 2011

Studentský workshop Ramzová. Ústav navrhování III., FA VUT v Brně, 2011

Soutěžní workshop s tématem vizuálního záznamu genia loci. Místa s pamětí, Lichtenštejnové na Moravě, Ústav navrhování III., FA VUT v Brně, duben - květen 2012

Odborná exkurze Francie a Německo. Střední zahradnická a technická škola v Litomyšli, září 2011

Vysokoškolské práce

Práce na téma: *Monument ve veřejném prostoru*. Výtvarné dílo v architektuře, FA VUT v Brně, ZS 2010

Práce na téma: *Problémy městských center. Modelové území – Brno*. Problémy městských center, FA VUT v Brně, ZS 2010

ABSTRAKT

Dizertační práce se zabývá výzkumem náměstí historického jádra města. V první části se zaměřuje na historický vývoj urbánní textury vnitřního města Brna a jeho náměstí. Jde o náměstí Svobody, Zelný trh, Dominikánské náměstí, Jakubské náměstí, Kapucínské náměstí a Šilingrovo náměstí. Na základě dílčích charakteristik, popisujících vznik, morfologické a funkční změny brněnských náměstí, je vytvořena klasifikace základních urbanistických typů náměstí.

Druhá část dizertační práce je založena na srovnávací studii evropských regionálních metropolí, resp. jejich náměstí s náměstími města Brna na základě stanovené klasifikace. Výběr referenčních příkladů se omezuje na rakouské regionální metropole (Graz, Linz, Klagenfurt a Salzburg), a to s ohledem na podobné klimatické podmínky a společné kulturní a historické souvislosti.

Na základě zpracovaných půdorysných grafických schémat jednotlivých náměstí jsou pozorovány vzájemné vztahy mezi tvarem, funkcí a umístěním děl tzv. drobné architektury a sochařství. Pro lepší interpretaci výsledků jsou stanovena dvě hodnotící kritéria: identifikátor (symbol a identifikace s místem) a magnet (funkce a náplň prostoru). Výzkum prostorů je dále zaměřen na porovnání aspektů dopravy, zeleně, funkčního využití, výtvarného dotvoření a společenských aktivit.

Výsledkem dizertační práce je definování aspektů a prostorotvorných elementů podílejících se na obytnosti náměstí.

ABSTRACT

This doctoral thesis is based on research of the historical city center - squared. First part is focuses on the historical development of urban texture of the inner city of Brno and its squares. We are talking about Square of Freedom, Vegetable Market, Dominican square, Jacobs square, Capuchins square and Šilingrovo square. Based on individual characteristics, describing the emergence of morphological and functional changes in Brno square was created urban classification of basic types of square.

The second part of the thesis is based on comparative studies of different types of historical squares. In order to define the value of public spaces, it is necessary to look at the public places of historical perspective and deal with the causes that led to the decline of the importance and role of public spaces.

Austrian capital cities of region (Graz, Linz, Klagenfurt and Salzburg) will be examined with regard to similar climatic conditions and a common cultural and historical context of the city. Based on urban patterns and graphic diagrams of each square are observed inner relationships between shapes of square, form, function and location of the position of an artwork. For a better interpretation of the results have been established two benchmarks – “symbol of identification” with the place and the “magnet” (function and filling space). Research areas are also focused on comparing aspects of transport, green space, functional use, visual unit and social activities.

The objective of the thesis is to define an aspects and elements of space which were involved in square use.